

מקום העיר במלחמה

ישנן כמה אסטרטגיות שצבא תוקף יכול לנקוט בעת לחימה במרחב עירוני. אחת האטרקטיביות ביותר שבהן היא להחמיר בעיות שקיימות בלאו הכי בערים, כגון העצמת פקקי התנועה עד כדי שיתוק מוחלט של התנועה

פרופסור גבי בן-דור

מואץ של מודרניזציה, נוטות הערים לגדול אף בקצב מהיר יותר. אז הן תופסות תפקיד רגיש ומכריע במיוחד בחיים הפוליטיים באותן מדינות.

● התפתחות ההייטק בעשור האחרון, במיוחד טכנולוגיות המידע, כרוכה בעלייה נוספת בחשיבות הפעילות הפוליטית בערים. אפשר לכן להניח בסבירות גבוהה יחסית, שהפער בתחום הזה בין מדינות מתפתחות למפותחות לא יעמוד בעינו.

לפיכך ניתן לקבוע במידה רבה למדי של ביטחון אמירות מכלילות לגבי הערים ומקומן בתהליך הפוליטי.

מתעוררת השאלה: כיצד על מדינה לבחון, במונחי חשיבה אסטרטגית, את המרקם העירוני שבשטחה או את זה שבשטח היריב. לשם כך יש להבחין בין דגמים שונים של עיור:

- עיר בודדת, שהיא גם עיר הבירה, שהיא מרכז הכובד של השליטה במדינה.
- עיר מרכזית בודדת שאינה הבירה.
- מרקם של כמה ערים, שלכל אחת חשיבות אזורית או ארצית בתחום מסוים (תקשורת, חרושת, אקדמיה).

כל אחד מהדגמים האלה דורש התייחסות אסטרטגית אחרת ומחייב כמובן התייחסות פרטנית כאשר יש כוונה לכבוש מדינה שקיים בה דגם עיור כזה או אחר. הדברים תקפים לא רק לגבי עימותים בין מדינות, אלא גם לגבי ארגוני טרור או גרילה. שחקנים לא-מדינתיים כאלה פעילים בעיקר במרחב העירוני. קיימים כמה דגמים של לחימה במרחב העירוני:

א. ניסיון לכבוש את בירת היריב. מהלך כזה יכול להביא לשבירת יכולת העמידה או רצון הלחימה של היריב, אם מסיבה מעשית – השמדת מתקני מפתח ואנשי מפתח או תפיסתם – ואם בשל המשמעות הסמלית של נפילת הבירה. אסטרטגיה כזאת לא נחלה תמיד הצלחה. למשל, נפוליאון והיטלר נכשלו בניסיונותיהם ליישם אותה מול רוסיה באמצעות כיבוש מוסקווה. סביר להניח, שמי שינסה ליישם אותה מול מדינה כמו סין, לא יצליח בכך. לעומת זאת, נפילת

הערים הינן מרכזי הכוח של המדינות, ויהיו תמיד כאלה. יש כמה סיבות לכך. הסיבה הראשונה היא שבהן נמצאים הממשלה ומשרדי השלטונות. הסיבה השנייה היא, שבהן ממוקמים מרכזי תקשורת ההמונים, שחשיבותם קריטית עבור השלטון, ומרכזי התחבורה. הסיבה השלישית היא, שבהן מרוכז הפוטנציאל האנושי – המדעי והאינטלקטואלי. והסיבה הרביעית היא המשמעות הדמוגרפית של האוכלוסייה הגדולה המתגוררת בהן.

הפגנות, מהומות ופעילויות מחאה פוליטיות נוספות המתרחשות באזורים כפריים לעיתים אינן מדווחות כלל, ובכל מקרה ההשפעות הציבוריות והפוליטיות שלהן מוגבלות בדרך-כלל. לעומת זאת, אירועים פוליטיים כאלה הנערכים בעיר זוכים באופן כמעט מיידי לזרקורי התקשורת.

בעבר היה נהוג לעשות הבחנה חדה בין המדינות המפותחות לבין המדינות המתפתחות, משום שנראה היה שאצל האחרונות מוקד ההתרחשויות היה במרחב הכפרי. דוגמאות בולטות הן המהפכות הגדולות שהיו בסין,

בווייטנאם, באלג'יריה ובקובה. אלה אכן מקרים בעלי משמעות, שחשוב לנתחם, והם השפיעו על היווצרות תהליכים דומים במקומות קרובים אליהם, כמו הפעילות המהפכנית בהשראת פידל קסטרו במרכז אמריקה ופעולות הגרילה בדרום-מזרח אסיה בהשראתה של סין המהפכנית. בהקשר הזה ראויות לציון הנקודות הבאות:

- ייחוס החשיבות לערים אינו מבטל את חשיבות האיזור החקלאי.
- רוב הדוגמאות לעיל הן אכן ממדינות מתפתחות.
- כאשר מדינות הופכות למפותחות עולה בהדרגה גם חשיבות הערים.
- כאשר מדינות עוברות תהליך

אירועים פוליטיים הנערכים בעיר זוכים באופן כמעט מיידי לזרקורי התקשורת

ראש המכון לחקר הביטחון הלאומי באוניברסיטת חיפה

פריז בידי הגרמנים אכן חוללה שינוי מהותי, ומדינת ישראל אינה יכולה לתפקד ללא גוש דן.

בתחום הטרור קיים המושג "המהלומה במרכז", שלו יש משמעות גיאוגרפית, אך לא רק. בכל מקרה, הטרוריסטים מעדיפים לפעול בערי בירה ובערים גדולות ומרכזיות.

ב. ניסיון לתקוף במקביל כמה ערי מפתח ולגרום בכך לנזק מצטבר, שיפגע ביכולת העמידה של עיר הבירה. באסטרטגיה

הזאת משאירים אומנם את עיר הבירה לסוף המהלך, אך על-פירוב צריך עדיין לכבוש גם אותה פיזית, כדוגמת ברלין במלחמת העולם השנייה.

ג. ניתן לנהל מלחמת התשה, שאינה מכוונת לכיבוש ישיר של עיר כלשהי, אלא לשיבוש יכולת התפקוד הנורמלי בערים עד למיטוט יכולת העמידה של העיר ושל המדינה. זאת ניתן להשיג באמצעות הפצצות, מעשי טרור או בידוד העיר באמצעות לוחמת גרילה.

ד. קיימת אפשרות להעצים את הקשיים המאפיינים ערים שבהן חל תהליך אורבניזציה מואץ עד לשיתוקה או למיטוטה המוחלטת של העיר המותקפת. קשיים כאלה יכולים להיות נהירת מספר עצום של פליטים עד כדי התפוצצות אוכלוסין, אסונות אקולוגיים, פשע מתפשט או אף פקקי תנועה מעבר לרמה מסוימת. אלה נראים קשיים שעיינם מתמודדות באופן

שגרתי ערים רבות בעולם, אולם אויב מתוכם עלול למצוא דרכים להעצים אותם, להחמיר אותם ולתזמן אותם במקביל כדי ליצור מצב שהתשתית לא תוכל לעמוד בו ותקרוס כליל. האסטרטגיה הזאת עלולה להיות אטרקטיבית יותר ויותר בעתיד מהסיבות הבאות:

● לוחמה ישירה תהיה פחות נפוצה, לפחות בין מעצמות. זאת למעט לוחמה של קואליציה המונהגת בידי מעצמת-על.

● חברות דמוקרטיות יכולות להיות פגיעות במיוחד לאיום שאין בו אויב מוגדר וגם אין לו פתרון מובהק ויחיד.

● הצד החלש יותר יכול לנקוט את האסטרטגיה הזאת

כמהלך אסימטרי קלסי של הפיכת גודל היריב לרועץ לו. מובן שיכולים להיות שילובים שונים בין אסטרטגיות היסוד האלה בחתירה לתוצר שלם ותכליתי יותר.

מה ניתן לעשות כדי להגן על מרכזים עירוניים? ברמה התיאורטית קיימות אפשרויות רבות, אולם רובן ככולן כרוכות בבעיות קשות:

● ניתן לאמץ את תפיסת פיזור האוכלוסין, ובכך לפתור

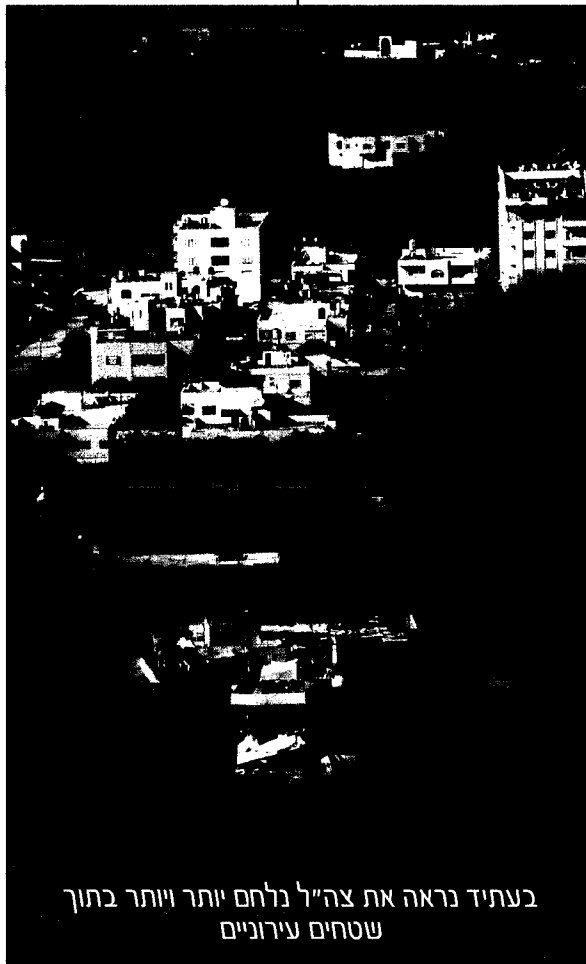
את בעיית המרכז היחיד. הדרך הזאת נוסתה במקומות רבים בעולם. היא הצליחה בכמה מקרים, אולם ברובם היא הסתיימה במקרה הטוב בתוצאות חלקיות.

● ניתן לבצר את המרכז או את המרכזים בדרכים שונות, וכל אחת מהן דורשת הקצאת משאבים רבים על חשבון ערים ואזורים אחרים. מהלך כזה כרוך כמובן באינספור קשיים פוליטיים וכלכליים.

● ניתן להקים יחידות עירוניות גדולות בדרך של מיזוג ישויות עירוניות קטנות יותר. בכך ניתן להשיג עיר גדולה יותר וצפופה פחות, קלה יותר לניהול ופחות פגיעה. בדרך הזאת אנשים רבים יותר שייכים לעיר הגדולה, מזדהים עם ערכיה ונהנים ממה שיש לה להציע, בעוד שמשאבים של איזור רחב יותר מופנים לעיר במטרה לחזק את התשתיות שלה, את איכות החיים בה ובעיקר את יכולתה להתגונן ולעמוד בפני התקפות מסוגים שונים.

לסיכום, נראה כי בעתיד

הנראה לעין יהיו יותר התקפות על מרכזים עירוניים, אם כי מסוג "מעוון יותר" המשולב בטרור. נראה כי המדינות יתקשו יותר להתמודד עם בעיות כאלה. כדי להתמודד עם האיומים האלה ישולבו הצעדים בתחום הביטחוני המובהק עם התפתחויות בתחום הפוליטי והצבאי בחתירה ליצירת עיר בטוחה יותר.

בעתיד נראה את צה"ל נלחם יותר ויותר בתוך שטחים עירוניים